

EMRE SENCER • Ordu ve Millet

EMRE SENCER Knox College Tarih Bölümü'nde çalışıyor.

*Order and Insecurity in Germany and Turkey.
Military Cultures of the 1930s*

İletişim Yayınları 2701 • Araştırma-İnceleme Dizisi 445
ISBN-13: 978-975-05-2542-1
© 2018 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2018, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora
YAYINA HAZIRLAYANLAR İsmet Melenagzı, Pelin Uzun
DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI “1930’larda Taksim’de düzenlenen
bir resmi geçit”, *Cumhuriyetin 75 Yılı*, cilt 1, YKY, s. 79

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

EMRE SENCER

Ordu ve Millet

1930'larda Almanya ve Türkiye'de
Askerî Kùltür

Order and Insecurity in Germany and Turkey
Military Cultures of the 1930s

ÇEVİREN Özlem Albayrak

Annem için...

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	9
TEŞEKKÜR.....	11
Giriş	13
1 Geçmiş	33
2 Millet	83
3 Siyaset	133
4 Düşmanlar ve Savaş	211
Sonuç	259
KAYNAKÇA.....	271
DİZİN.....	283

KISALTMALAR

<i>AsMe</i>	<i>Askerî Mecmua</i>
BA-MA	Bundesarchive Militärarchiv Alman Askerî Arşivi
BA-L	Bundesarchiv-Berlin-Lichterfelde
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
<i>DW</i>	<i>Deutsche Wehr</i>
KPD	Kommunistische Partei Deutschlands
<i>MW</i>	<i>Militär-Wochenblatt</i>
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter Partei
OKW	Oberkommando der Wehrmacht
SA	Sturmabteilung
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
SS	Schutzstaffel

TEŞEKKÜR

Her kitap projesi uzun bir araştırma ve keşif serisidir. Bu kitap savunma basını üzerine yazdığım tezimin gözden geçirilmiş versiyonu olarak başladı ve askerî kültür üzerine çok daha geniş bir çalışmaya dönüştü. Tez çalışmam boyunca bana yol göstericilik yapan ve sonrasında da tavsiye ve desteğini görmeye devam ettiğim Ohio State University'den (OSU) ustam ve tez danışmanım Alan D. Beyerchen'a minnettarlığımı sunmak isterim. Öğrencisi olduğum için ayrıcalıklı hissediyorum. OSU Tarih Bölümü'nden Stephen Kern, Jane Hathaway ve rahmetli John Guilmartin tezimi yazdığım süreçte çok hayati girdiler sunmuşlardır; her birinden çok şey öğrendim.

Eric D. Weitz'a çalışmamı kitaba dönüştürmeye başladıktan sonra sunduğu yorumlar ve öneriler için teşekkür borçluyum.

Araştırmalarımı yaptığım Almanya ve Türkiye'deki pek çok kütüphane ve kurumun çalışanlarına minnettarım. Almanya'daki kurum ve kütüphaneler şunlardı: Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg, Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde ve Militärgeschichtliches Forschungsamt (MGFA) Potsdam. Türkiye'de ise Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ne, Milli

Kütüphane'ye, Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Kütüphanesi'ne, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi'ne, Harp Akademileri Kütüphanesi'ne ve İstanbul'daki Atatürk Kütüphanesi'ne teşekkür etmek isterim.

2008'den beri Knox College benim akademik evim oldu. Üniversitedeki araştırma gündemlerine katkıda bulunan besleyici ve meslektaş dayanışmasını güçlendirici atmosferine müteşekkirim. Knox College proje için gerekli ek araştırmaya finansal destek olmakla kalmadı, aynı zamanda kendimi topluluğun bir üyesi olarak hissetmemi sağladı. Dekanlığa, Fakülte Araştırma ve Kaynaklar Komitesi'ne, Tarih Bölümü'ndeki meslektaşlarıma ve Seymour Kütüphanesi çalışanlarına destek ve teşvikleri için teşekkür ederim.

Routledge'in kıdemli editörü Robert Langham'a ve *Taylor and Francis*'in kıdemli yardımcı editör asistanı Michale Bourne'a yayımlanma sürecini pürüzsüz bir deneyim haline getirdikleri için minnettarım. Christi Stanforth'a kitabın taslağını düzelttiği ve Laurie Sauer'a indeksi hazırladığı için teşekkür ederim.

Bu çalışmanın İletişim Yayınları'ndan çıkmasını mümkün kılan Tanıl Bora'ya ve kitabı Türkçeye çeviren Özlem Albayrak'a ayrıca teşekkür etmek isterim.

Yıllar içinde Amerika ve Türkiye'de desteğinden yararlandığım dostlarımı minnettarlıkla anmak isterim. Yiğit Akın ve Zülal Fazlıoğlu benim sabit arkadaşlık ve destek kaynağım oldular. Febe Armanios ve Boğaç Ergene bu süreç boyunca bilgelik ve rehberlik yaptılar. Yücel İnan, Atabey Kaygun ve Koray Koyuncu ne zaman tavsiyeye ve mizah gücüne ihtiyaç duysam oradaydılar. Mehmet Beşikçi, John Deak, Todd Heidt ve Heather Perry kitap projesini bitirmem için teşvik ettiler. Hepsine teşekkürler.

Bu çalışma, uzun zamandır bitmesini bekleyen annem, İlhan Sanlı'ya adanmıştır.

Giriş

Askerler hep bir önceki savaş için talim yapar. Generaller, gelecekteki çatışmalara hazırlanırken, geçmiş çatışmaların strateji ve donanım anlamında belirleyici olmasına izin verirler. Bu çıkmaz Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda aktif görevde olan askerî nesilde somutlaşmıştır. Bu çelişki –onun devrimci karakteri, teknolojik yenilikleri, emsalsiz öldürücülüğü ve her bir ülkenin ekonomik ve endüstriyel altyapısına koyduğu kısıtlar– komutanların ve kurmay subayların savaş hakkındaki düşüncelerini dönüştürmüştür.

Bu çalışma, sözü edilen değişikliklerin Almanya ve Türkiye’de subay kadrolarının dünya görüşleri ve zihniyetlerine etkisini, subayların savunma basınındaki yazıları üzerinden incelemektedir. Ulusal savunma ve hazırlık için ihtiyacın arttığı 1918 sonrası “yeni dünya düzeni” içinde, askerî personelin fikir ve analizleri, hem askerî personelin devlete yönelik tutumlarını hem de subay kadrolarının gelecekteki muhtemel çatışma durumlarına yönelik ulus için amaç ve planlarını anlamada bir pencere sunmaktadır. Bu karşılaştırmalı çalışma İkinci Dünya Savaşı öncesi on yılda Alman-

ya ve Türkiye'deki gelişmeleri araştırmakta ve yorumlamakta ve bu iki ülke deneyimi üzerinden askerî kültürün ulusötesi karakteristiklerini ve iki savaş arası dönemdeki sivil-asker ilişkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Her iki ülkede de, askerlik hikâyeleri ve toplumsal ve kültürel ilişkilerdeki askerlik rolü, sansasyon yaratılmasında ve kamuoyunun kutuplaşmasında hâlâ etkili olmaktadır. Ordu üzerindeki demokratik denetim düzeyi ve silahlı kuvvetlerin anayasal norm ve pratiklere bağlılığı iki ülkede çok farklı olmakla birlikte, ordunun popüler imajı, kitleleri bölmeye ve gözlemcilere kurumun tarihi rolü ve onun ulusal kimlik üzerindeki etkisi hakkında sorular sordurmaya devam etmektedir. Dolayısıyla, örneğin, Almanya'da erlerin yıllık yemin töreni hâlâ savaş karşıtlarını sokağa çıkarmakta ve polis ve göstericiler arasında gerilime neden olmaktadır.¹ Benzer biçimde, Afganistan'daki durum gibi, oldukça tartışmalı denizaşırı görevlendirmeler sırasında aldıkları desteğe dair silahlı kuvvet mensuplarının artan eleştirileri karşısında Alman Savunma Bakanı, askerlerin halktan “takdir görmek için açgözlü olmamaları” gerektiğini söyleyerek tartışmayı körükleyebilmektedir.²

Türkiye örneğinde, 1960'tan beri tekrarlayan darbeler ya da askerî müdahaleler hem ülkedeki sivil-asker ilişkileri hem de subay kadrolarının ulusal kimliğin oluşturulmasındaki rolü üzerine uzun bir gölge düşürmüştür.

Ancak geçtiğimiz on yılda seçilmiş bir hükümet silahlı kuvvetlerin yarı özerk statüsüne meydan okumayı becermiş ve soruşturmaların yürütülme biçimine dair ciddi kaygılara rağmen kalabalık bir şüpheli askerî ve sivil işbirlikçi gru-

1 2013 protestolarına bir örnek için bkz. Konrad Litschko, “Gelöbnis in Berlin: Pazifisten wollen Blutbad”, *Die Tageszeitung*, 17 Temmuz 2013.

2 Thomas de Mazière, Eckart Lohse ve Markus Wehner ile söyleşi, “Giert nicht nach Anerkennung!”, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 24 Şubat 2013.

bunu yargı önüne getirebilmiştir.³ Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi 2014'te bu yargı kararlarını adli hatalar ve tartışmalı kanıt kullanımı yüzünden bozmuştur.⁴ Bu davaların çökmesi iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) yönetiminin adli süreçlere müdahalesine yönelik kamuoyundaki şüpheleri artırmış ve AKP'nin orduyu kendine tabi kılma operasyonu olarak algılanmıştır.

Aynı zamanda, ordu ve halkın belli kesimleri (daha din-dar ve muhafazakâr Müslümanlar gibi) arasındaki sıkıntılı ilişkideki değişen dinamikler, 2013 Ramazanı sırasında iftar törenine Genelkurmay Başkanı'nın katılımında olduğu gibi sık sık haberlere konu olabilmektedir.⁵ Ülke zorlu demokratikleşme sürecinde mücadelesini sürdürürken, bu tip haberler ordunun bir kurum olarak toplumsal ve kültürel etkisine işaret etmektedir.

Bugünlerde, Afganistan ve Kosova gibi yerlerdeki Alman askerî varlığının uzatılması tartışması, böylesi bir hareketin anayasaya uygunluğuna ilişkin kaygılar yaratmakta ve Alman toplumunda ordunun, özellikle de subayın, imajı üzerine dönen tartışmayı tekrar gündeme getirmektedir. Benzer şekilde, üye ülkeler arasında Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı konusundaki anlaşmazlıklar ordunun ve onun subay kadrolarının devlet içindeki rolüne ilişkin tartışmaları tekrar açmaktadır.

Ancak, bu örnekler güncel gelişmelerden alınmıştır. Almanya ve Türkiye'yi tarihsel bağlamda karşılaştırılabilir kı-

3 Ergenekon adıyla anılan bu bir dizi yargılamanın sonucu şurada özetlenmiştir, "Turkey's Ergenekon Trial Verdicts Set to Entrench Divisions", *Reuters*, 6 Ağustos 2013.

4 Bu yargı sürecinin ve davalıların sonunda serbest bırakılmalarının bir değerlendirmesi şurada bulunabilir, ABD Dışişleri Bakanlığı, Demokrasi, İnsan Hakları ve İşgücü Bürosu 2014 İnsan Hakları Raporu, 25 Haziran 2015, <http://state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2014/eur/236586.htm>.

5 Seyfettin Koçak, "Genelkurmay Başkanı Özel iftar verdi", *Zaman*, 16 Temmuz 2013.

lan nedir? İki ülke arasındaki hangi benzerlikler onların iki savaş arası dönemdeki askerî kültürlerinin karşılaştırmalı analizini meşrulaştırmaktadır? Almanya daha çok faşist İtalya ya da o dönemdeki diğer diktatoryal rejimlerle karşılaştırılmıştır. İtalya'nın incelenmesi, Mussolini rejimi ile Hitler devri arasındaki açık akrabalıklar yüzünden, İkinci Dünya Savaşı sırasındaki Alman-İtalyan ittifakı ile birlikte değerlendirildiğinde makul gelmektedir.⁶

“Diktatörler” seçeneği, diğer taraftan, karşılaştırmalı ideolojilerin rolü üzerine derin fikirlere olanak sağlamakta ve bu rejimlerin ne kadar “totaliter” olduğuna dair tartışmayı beraberinde getirmektedir. Buna uygun olarak, hakiki diktatörler ve onların yol haritasını karşılaştıran çalışmalar tercih edilebilir.⁷ Nazi ve Sovyet örneklerinin kullanılması, örneğin, aşırı derecede etkili olmuştur. Alternatif olarak, bu alandaki bir araştırma projesi karşılaştırmalı diktatörlüklerin –Nazi Almanyası ve Sovyet Rusya’yı da kapsayarak– belirli bir bölgedeki etkisine yoğunlaşabilir.⁸ Bu yöntem üzerinden araştırmacı, her bir sistemin yıkıcı patikasına vurgu yapabilir ve vurguyu liderden ideolojiye kaydırabilir. Seçilen yaklaşıma bakmaksızın, karşılaştırmalı analiz, benzer tepkileri yankılayan ve paralel gelişmeleri yansıtan vakaların derinlikli incelenmesine izin vermektedir, özellikle iki savaş arası dönemde.⁹

6 MacGregor Knox, *Common Destiny: Dictatorship, Foreign Policy, and War in Fascist Italy and Nazi Germany* (Cambridge University Press, 2000). Aynı yazarın şu eserine de bkz. “The First World War and Military Culture: Continuity and Change in Germany and Italy”, Sven Oliver Müller ve Cornelius Torp, (der.), *Imperial Germany Revisited: Continuing Debates and New Perspectives* (New York: Berghahn, 2011), s. 213-225.

7 Bu yaklaşımın iyi örnekleri Alan Bullock, *Hitler and Stalin: Parallel Lives* (Londra: HarperCollins, 1991); Richard Overy, *The Dictators: Hitler's Germany, Stalin's Russia* (New York: Norton, 2004) ve Robert Gellately, *Lenin, Stalin, Hitler: The Age of Social Catastrophe* (New York: Knopf, 2007).

8 Timothy Synder, *Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin* (New York: Basic Books, 2010).

9 Döneme ilişkin ayrıntılı karşılaştırmalı örnekler için bkz. David D. Roberts, *The Totalitarian Experiment in Twentieth-Century Europe: Understanding The*

Karşılaştırmalı analiz, Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllardaki topyekûn savaş kavramının bütüncül etkisinin değerlendirilmesinde de yararlıdır.¹⁰ Ekonomi ve sanayi seferberliğinden daha yeni imha yöntemlerine ve propaganda materyalinin evriminden toplumun her bir üyesinin savaş çabasına tam katkı yapmasına ilişkin beklentiye, topyekûn savaş kavramı iki savaş arası askerî teorisyenleri ve savunma bürokratlarını büyülemiştir. Böylece, topyekûn savaş konsepti 1930'larda askerî kültürün gelişmesinde önemli bir etkiye bulunmuştur. Emin olmak için terminolojiye yönelik "topyekûn savaş", "iki savaş arası", "İkinci Otuz Yıllık Savaş" veya "Dünya Savaşları Çağı" (1914-1945 dönemi için)¹¹ gibi bir dizi yorumlayıcı olasılıklar veya tanımlamalar önerilmiştir. Fakat Birinci Dünya Savaşı deneyimi 1920'ler ve sonrasında sorumlu rütbelere yükselen Avrupalı subaylar ve bürokratlar üzerinde reddedilemez bir etki bırakmıştır. Savaşın sonuçları birer politik araç olarak organize imhanın kabulü ve askerî gücün kullanımını, "dünya topluluğu" ya da hatta "Batı medeniyeti" kavramına dair yaygın bir kötümserliği ve parlamenter demokrasinin mümkünâtına ilişkin azalmış beklentileri içermiştir.¹²

Poverty of Great Politics (New York: Routledge, 2006) ve Michael Geyer ve Sheila Fitzpatrick, (der.), *Beyond Totalitarianism: Stalinizm and Nazizm Compared* (New York: Cambridge University Press, 2009).

- 10 Örneğin bkz. Roger Chickering ve Stig Förster, (der.), *A World of Total War: Europe, East Asia, and the United States, 1919-1939* (New York: Cambridge University Press, 2003) ve Roger Chickering, Stig Förster, ve Bern Greiner, (der.), *A World at Total War: Global Conflict and the Politics of Destruction, 1937-1945* (New York: Cambridge University Press, 2010).
- 11 Jörg Echternkamp, "1914-1945: A Second Thirty Years War?", Müller ve Torp, (der.), *Imperial Germany*, s. 189-200; Roger Chickering, "The Enduring Charm of the Great War, Müller ve Torp, (der.), *Imperial Germany*, s. 201-212.
- 12 Birinci Dünya Savaşı ve askerî kültürün gelişimi arasındaki ilişki için bkz. Isabel Hull, *Absolute Destruction: Military Culture and Practices of War in Imperial Germany* (Ithaca: Cornell University Press, 2005) ve Alan Kramer, *Dynamic of Destruction: Culture and Mass Killing in the First World War* (Oxford: Oxford University Press, 2007).

Peki bu durum Alman ve Türk vakalarına nasıl yansdı? Hem Almanya hem de Türkiye Birinci Dünya Savaşı'nın kaybeden tarafındaydı. İki ülkenin orduları, özellikle subaylar, Osmanlı'nın son dönemine kadar giden bir işbirliği geleneğine sahipti. Birinci Dünya Savaşı'ndaki müşterek askerî seferler dolayısıyla ortak acı zihniyeti geliştirmişlerdi. Türkiye iki savaş dönemi boyunca kendini sıkça taraf değiştirmeyen ülke olarak takdim etse de, her iki taraf da kendisini savaşta kaybeden taraflara dayatılan 1919-1920 barış antlaşmalarından çıkan Avrupa fikrinin muhalifi ve mağduru olarak görüyordu. Her iki ülke de savaş ve devrimin tetiklediği kalkışmalardan doğmuş yeni rejimlere sahiptiler. Ve ikisi de kendilerini farklı bir politik sistemin gerekliliklerine uyum gösterme çabası içinde bulmuştu. Kendilerini muzaffer güçlerin politik ve ideolojik sistemlerinin, özellikle Britanya ve Fransa politik liberalizminin, doğrudan muhalifi olarak konumlandırıyorlardı. Bu minvalde, Alman ordusundan gazeteciler Türkiye'nin 1920'lerdeki bağımsız duruşundan etkilenirken, Türkiyeli meslektaşları Almanya'nın 1930'lardaki askerî canlanmasını hayranlıkla haberleştiriyorlardı. Dahası, Birinci Dünya Savaşı'nın bu ülkeler için 1923'e kadar bitmediği söylenebilir; Almanya'da politik ve iktisadi durumun normalleşmesi ancak 1923 itibariyle gerçekleşirken, Türkiye aynı yıl Lozan Antlaşması aracılığıyla barış şartlarını yeniden görüşmeyi ve cumhuriyeti ilan etmeyi becermiştir.

İki ülke arasında farklılıklar da vardı. Öncelikle, bu karşılaştırma döneminin ilk başlarında, iki ülke çok farklı politik sistemlere sahipti. Weimar devri Almanya'sı, ilk yıllarında tekrarlayan politik şiddet ve kalkışma tehditlerine rağmen, canlı ve çok sesli bir basın yaratan, anayasal özgürlükler için gerekli koşulları oluşturan parlamenter bir demokrasiydi. Türkiye ise diğer taraftan, 1923'teki kuruluşundan 1946'ya

kadar bireysel haklar ve basın özgürlüğünün rejimin insafına bırakıldığı bir tek parti devletiydi. İki ülkenin basın kültürü de farklılık arz ediyordu: Türkiye’de yayıncılar, editörler ve yazarlar devlete yönelik eleştirilerinde tedbirli olmak durumundayken, Nazi öncesi Almanya’da basın, savunma dergileri dâhil, daha geniş bir yasal hareket alanına sahipti.

İkinci önemli fark, Almanya’nın teknolojik uzmanlık ve endüstriyel altyapısının askerî yeniliklerin ve taktiklerin uygulanmasını, bu tür eylemler Versailles Antlaşması’nca yasaklanmış olsa da, mümkün hale getirmesi idi. Alman askerî personeli Weimar Cumhuriyeti döneminde teknik bilgi ve endüstriyel temellere sahip olmalarına rağmen, hükümetlerine ülkenin askerî geleceğini garantiye alacak değişiklikleri gerçekleştirme konusunda güven duymuyorlardı. Aksine Türkiye’de askerî personelin rejime mesafeli durması için hiçbir neden yoktu, çünkü kendilerini devletle özdeşleştirmişlerdi. Cumhuriyet’in kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal (Atatürk) ve pek çok yakın çalışma arkadaşları bir önceki subay kadrolarının üyeleriydiler ve subaylar kendilerini yönetici elitin bir parçası olarak görüyorlardı. Bununla birlikte, iki savaş arası dönemdeki Türkiye, iktisadi mücadele veren, fakirleşmiş ve topyekün savaş çağının endüstriyel gereksinimlerine yetişmek için ihtiyaç duyduğu olanakların çok azına sahip, yalıtılmış bir ülke idi.

Bu farklılıklara rağmen, her iki ülke savunma alanında sunulan analiz ve fikirler, düşünüş ve planlamada –askerî bilimin geleneksel konularının ötesinde– bu çalışmanın temelini oluşturan etkili benzerlikler sergilemektedir. Savaşın ve rejim değişiminin sebep olduğu radikalleşme, 1914’ten itibaren “dünya”nın değiştiğine ilişkin farkındalık ve büyüyen uluslararası düşmanlık karşısında kuşatma ve savunma hazırlığında yetersizlik korkusu, her iki ülke savunma basını için benzer örüntüler ve temalar yaratmıştır; bu benzer-

likler elinizdeki karşılaştırmalı incelemenin özünü oluşturmaktadır.

Modern dönemde iki ülke arasındaki ilişkiler tarihi geç Osmanlı İmparatorluğu'na kadar gitmektedir. 1878 Berlin Kongresi'nden itibaren, ticaret, inşaat ve savunma gibi alanlarda oldukça büyük bir Alman etkisi mevcuttur.¹³ Birinci Dünya Savaşı'na doğru gidilen yıllarda bu ilişki özellikle askerî işbirliği ve Türk kurmay subaylarının eğitimi konularında yoğunlaşmıştır.¹⁴ 19. yüzyılın son 10 yılından itibaren aktif görevde olan bir subaylar nesli için Türkiye'de görev yapan Colmar von der Goltz gibi Alman subaylarının etkisi, formasyonları ve entelektüel düşünceleri için hayati olmuştur. Bu yakın ilişkinin hatıraları, bazı Türk subayları İmparatorluk'un mağlubiyetinde Alman dahlini gündeme getirse de, Cumhuriyet döneminde de devam etmiş ve bu etkide önemli olmuştur.¹⁵ Böylesi şüphelere karşın, Türkiye Almanya ile geçmiş bağlantılarını göz ardı edememiş ve iki ülkenin ilişkileri iki savaş arası dönemde de sürmüştür.¹⁶ 1930'larda, hâlen süren bu bağ Almanya'nın Versailles sistemini reddetme ve yeniden silahlanmaya başlama biçimine hayranlık duyan genç subay nesli üzerinde tesirde bulunmuştur.

Türk subayları Almanya'yı, Hitler ya da politikalarından hiç bahsetmeksizin, ulusal canlanma ve savaşıma gücü açısından inceleyebilmişlerdir ki bunlar Türk savunma kuru-

13 Bu ilişkinin tarihi için bkz. İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, 3. baskı (İstanbul: İletişim, 1998).

14 Bu mesele Handan Nezir Akmeşe'nin *The Birth of Modern Turkey: The Ottoman Military and the March to World War I* (Londra: I.B. Tauris, 2005) kitabında araştırılmıştır.

15 Mustafa Balcıoğlu, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyet'e* (Ankara: Asil Yayın, 2004), s. 339-345.

16 İki ülkenin iki savaş arası dönemdeki ilişkileri için bkz. Sabine Mangold-Will, *Begrenzte Freundschaft: Deutschland und die Türkei, 1918-1933* (Göttingen: Wallstein Verlag, 2013) ve Cemil Koçak, *Türk-Alman İlişkileri (1923-1939): İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Siyasal, Kültürel, Askerî ve Ekonomik İlişkiler* (Ankara: TTK Basımevi, 1991).

munun ekserisinde yankısını bulan temalardır. Alman subaylar açısından Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun kalıntularından bağımsız bir cumhuriyet kurmuş eski bir müttefiktir. Aynı zamanda Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle Alman yetkililerin Güneydoğu Avrupa ve Ortadoğu stratejik planları için ilgilerini cezbetmektedir. Bu bağlantılar iki ülkenin birbirlerine olan ilgilerini canlı tutmaya yardım etmiştir.

Bu iki ülke örneğine yönelik ilginin seyrine ayrı ayrı bakmak gerekirse, Alman sivil-asker ilişkilerinin ve askerî kültürünün 1914 ile 1945 arasındaki tarihçesinin 20. yüzyıl politik ideolojileri ve Soğuk Savaş koşullarından etkilendiği görülecektir.¹⁷ Daha önceki araştırmacılar daha çok Alman generallerin politik naiflik ve yetersizliğinin rejim tarafından seçilmelerine nasıl yol açtığına yoğunlaşırken, diğerleri, generalleri Weimar Cumhuriyeti'nin çöküşünden ahlakî olarak sorumlu tutmuşlardır.¹⁸ Diğer bir grup yazar ise Alman sivil-askerî ilişkilerine Prusya bağlamı içinden bakmaya devam etmiştir.¹⁹ Ancak, Reichswehr'in erken evrelerinde yüksek rütbeli subay kadrolarının (özellikle Hans von Seeckt'in) mirasını kurtarma ve ordu ve Weimar devleti arasındaki huzursuz ilişkinin suçunu kısmen sivil liderliğe yıkmaya girişimi de olmuştur.²⁰ Bu bakış açısı, 1960'ların başında artan eleştirilere maruz kalmıştır.²¹

17 Burada William Carr'ın Klaus-Jürgen Müller'in kitabına yazdığı girişteki çerçeveyi kullanıyorum. Klaus-Jürgen Müller, *The Army, Politics, and Society in Germany 1933-1945: Studies in the Army's Relation to Nazism* (Manchester: Manchester University Press, 1987), s. 1-12.

18 John Wheeler-Bennett, *Nemesis of Power: The German Army in Politics, 1918-1945* (New York: St. Martin's, 1954).

19 Örneğin Gordon Craig, *The Politics of the Prussian Army, 1640-1945* (Oxford: Clarendon, 1955).

20 Harold J. Gordon, *Reichswehr and the Republic, 1919-1926* (Princeton: Princeton University Press, 1957).

21 Francis L. Carsten, *Reichswehr und Politik, 1918-1933* (Cologne: Kiepenheuer und Witsch, 1965) bu saldırıya öncülük eder.

Nazi devleti ve hükümetinin yapısına yönelik araştırmalar 1960'larda ilerlerken, bu bakış açısı gözden geçirilmek ve yurtiçi politikada askeriye'nin rolü yeniden incelenmek zoruunda kalmıştır.²² 60'ların sonuna gelindiğinde pek çok çalışma askeriye ve devlet arasındaki yakın ilişkiyi incelemiş ve rejimin ideallerini benimseme konusunda askerî seçkinlerdeki hevesin altını çizmiştir.²³ 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında toplumsal, politik ve ideolojik faktörlerin etkileşimine yönelik ilginin bir yansıması olarak, yeniden silahlanma, endüstriyel hedefler ve strateji arasındaki bağlantıya daha fazla vurgu yapılır olmuştur.²⁴ Birinci Dünya Savaşı'nın ordunun toplumsal konumuna etkisi, özellikle subay kadrolarının toplumda özel ayrıcalıklara sahip bir "mevki"den, hizmet sunan teknik bir sektöre dönüşmesi, subay kadrolarının kamusal sorunlara daha fazla dâhil olmasına yol açmıştır.²⁵ Bu bağlantıya vurgu, Alman subay kadrolarının yurtiçi ve uluslararası sorunlara endüstriyel, toplumsal ve kültürel yanıtlara yoğunlaşarak nasıl karşılık verdiklerini incelememize olanak sağlamaktadır. Bu görüşe göre, Birinci Dünya Savaşı'nın bütüncül deneyiminin mirası ve Versailles kısıtlamaları altında savunma planlamasının gerekleri gelecek çatışmalara hazırlık için ulusal seferberlik planlarına yol açmıştır, bu hazırlığın gerektirdiği tüm toplumsal ve politik baskılara rağmen. Fakat ordunun bu tarz seferberliklere yö-

22 Carr, "Giriş", s. 5-6.

23 Örneğin bkz. Klaus-Jürgen Müller, *Das Heer und Hitler: Armee und Nationalsozialistisches Regime 1933-1940* (Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1969) ve Manfred Messerschmidt, *Die Wehrmacht im NS Staat. Zeit der Indoktrination* (Hamburg: Decker, 1969).

24 Örneğin Micheal Geyer, *Aufrüstung oder Sicherheit: Die Reichswehr und die Krise der Machtpolitik 1924-1936* (Wiesbaden: Steiner, 1980) ve Müller, *Army*.

25 Bu gelişmenin Alman boyutu şu makalede incelendi: Michael Geyer, "The Past as Future: The German Officer Corps as Profession", Geoffret Cocks ve Konrad H. Jarausch (der.), *German Professions, 1800-1950* (New York: Oxford University Press, 1990), s. 183-212.

nelik girişimleri sivil toplumsal yapıların işbirliği olmaksızın gerçekleştirilemezdi.²⁶ Topyekûn savaşla uyumlu olarak askerî bir çatışma için silahlanmaya hazır olma ve seferberliğin gereklerine uyum, Weimar Cumhuriyeti'nde hali hazırda bulunmaktaydı.²⁷ 1931-1933 arasında Cumhuriyet'in politik durumu kötüleştikçe, Almanya'nın askerî seçkinleri savunma gereksinimleri için hayati olduğunu düşündükleri şeyler üzerinden bir karara vardılar: yeniden silahlanma hakkına erişimin karşılığı olarak Hitler ve Nazilerin politik arenada baskın olmalarına izin verdiler.²⁸ Bu kararın maliyeti, bazı yüksek rütbeli generallerin hevesli yardımıyla Hitler ve Nazi liderliğinin, askerî yöneticilerin Parti'nin müdahalelerini bertaraf etme yönündeki girişimlerini etkisiz hale getirdiği 1934-1938 yılları arasında, yavaş yavaş açığa çıkacaktı. 1938'de bu gelişmeler zinciri birdenbire savunma bakanlığının lağvedilmesine ve askerî yüksek komutanın doğrudan Hitler'e bağlanmasına yol açacaktı.²⁹

Türkiye örneğine döndüğümüzde, sivil-asker ilişkileri tartışmasının her zaman cumhuriyetçi dönemde gerçekleşen dört askerî müdahalenin etkisince belirlendiğini görürüz. Dolayısıyla, tartışma sık sık çağdaş eylemler ve temalara dayandırılmış, erken cumhuriyetin askerî kültür tarihi sık sık ikincil görülmüştür. Bu sonucun önemli bir nedeni, cumhuriyet döneminde askeriye üzerine arşivsel kaynaklara ulaş-

26 Michael Geyer, "Der zur Organisation erhobene Burgfrieden", Klaus-Jürgen Müller ve Eckardt Opitz (der.), *Militör und Militarismus in der Weimarer Republik* içinde (Düsseldorf: Droste, 1978), s. 15-100.

27 Robert M. Citino, "The Weimar Roots of German Military Planning", B. J. C. McKercher ve Roch Legault (der.), *Military Planning and the Origins of the Second World War in Europe* (Westport: Praeger, 2001), s. 59-87.

28 Michael Geyer, "Etudes in Political History: Reichswehr, NSDAP, and the Seizure of Power", Peter D. Stachura (der.), *The Nazi Machtergreifung* (Londra: Allen & Unwin, 1983), s. 101-123.

29 Müller, "The Army and the Third Reich: An Essay in Historical Interpretation", Müller (der.), *Army*, s. 16-53.

madaki sınırlamalardır. Bu soruna rağmen, İngilizce yazında geç 18. yüzyıldan beri sivil-asker ilişkilerindeki gelişmelerin ana hatlarını çıkarma girişimleri olmuştur.³⁰ 1950 gibi erken bir dönemde araştırmacıların inceledikleri temalardan bazıları, ordunun ulusal mücadeledeki ve cumhuriyetin kurulmasındaki temel rolü, aynı zamanda subayların devletle özdeşleşme duygusudur.³¹ Tek parti dönemini ele alan son dönem çalışmalar ise Kemalist ilkelerin “koruyucusu” olarak askeriyenin rolü üzerine yoğunlaşmıştır.³²

1990’ların başından itibaren, politika ve toplum üzerinde bir zor gücü olarak ordunun rolüne odaklanan bir seri çalışma görülmeye başlanmıştır. Bu çalışmalar, ülkedeki yönetici ideoloji ile silahlı kuvvetlerin toplumda politik söylemi manipüle etme ve şekillendirme yöntemleri arasındaki ilişkinin altını çizmektedir. Bu çalışmalar ülkedeki sivil-asker ilişkilerinin doğasının, özellikle askeriyenin politik kültür üzerinde bir parti ya da bir nüfuz kaynağı gibi işlev gördüğünün altını çizmiştir. Bu çalışmalarca incelenmiş diğer alanlar ise ordunun finansal yatırımları ve sosyoekonomik nüfuzudur.³³ Silahlı kuvvetlerin işlevi ve algılanışı üzerine kavrayışlar erken cumhuriyette askerî kültürün kökenlerine ilişkin daha fazla soruyu gündeme getirmiştir ve bu çalışmanın bazı merkezi temaları da bu sorulardan gelmektedir. Son dönemde ise ilgi daha çok, Avrupa çapında otoriter tepkilerin

30 William Hale, *Turkish Politics and the Military* (Londra: Routledge, 1994).

31 Öncü bir makale için bkz. Dankwart Rustow, “The Army and the Founding of the Turkish Republic”, *World Politics* 11 (Temmuz 1959): 513-552.

32 Ümit Özdağ, *Ordu-Siyaset İlişkisi (Atatürk ve İnönü Dönemleri)* (Ankara: Gündoğan, 1991).

33 Temsili örneklerden bazıları için bkz. Ümit Cizre, “Egemen İdeoloji ve Türk Silahlı Kuvvetleri: Kavramsal ve İlişkisel Bir Analiz”, Ahmet İnsel, (der.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, cilt 2: *Kemalizm* (İstanbul: İletişim, 2001), s. 156-179; Hıdır Göktaş ve Metin Gülbay, (der.), *Kışladan Anayasaya Ordu: Siyasi Kültürde TSK’nın Yeri* (İstanbul: Metis, 2004) ve Ahmet İnsel ve Ali Bayramoğlu (der.), *Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu* (İstanbul: Birikim, 2004).

yankılarına, iki savaş arası dönemde Türkiye Cumhuriyeti ile politik çapraz döllemeye ve Kemalizmin etkisine yönelmiştir.³⁴ 1930'larda askerî kültürün rolü ve etkisine bakılması ve aynı dönemdeki Almanya ile karşılaştırılması alan-da daha sonra gerçekleşen gelişmelerin niteliklerinden bazı-larını açıklayabilir.

* * *

Bu kitap Almanya ve Türkiye ülke örneklerine dayanarak 1930'lar askerî kültürünün karşılaştırmalı ve ulusötesi ana-lizini ilk defa yapmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nın, subay kadrolarının tepkileri ve düşüncülerine etkisini incelemekte ve iki savaş arası dönemde sivil-asker ilişkilerinin gelişimi-ni takip etmektedir. Arşiv malzemelerini ve askerî dergileri ana kaynak olarak kullanarak, askerî kültürün dönüşümün-deki paralellikler incelenmektedir. Almanya örneği Türki-ye örneğinden çok daha iyi bilinse de, Türkiye örneği yeni bir gözle araştırıldığında sadece Nazi rejiminin yükselişinin destekçisi olarak değil aynı zamanda Avrupa çapında bir ol-gu olarak belirlemektedir.

Çalışma her biri özel temaya sahip ve bu temalar üzerin-den iki ülkeyi inceleyen dört bölümden oluşmaktadır. Bu temalar şunlardır: "Geçmiş" (1. Bölüm), "Ulus" (2. Bölüm), "Siyaset" (3. Bölüm), ve "Düşmanlar ve Savaş" (4. Bölüm). Çalışma Büyük Bunalım'ın dönemin ekonomik ve siyasi söylemindeki etkisinden dolayı 1920'lerin sonundan başla-tılmıştır. Liberal ekonomi ve demokratik politik sistemlere inancın bu dönemde kaybolması, otoriter rejimleri çok da-ha çekici kılmıştır. Bu iki ülkenin her biri dönemin sorunla-rına ulusalcı-otoriter çözümleri epey çekici bulan bürokra-

34 Stefan Plaggenborg, *Ordnung und Gewalt: Kemalismus - Faschismus - Sozialis-mus* (Munich: Oldenbourg, 2012) ve Stefan Ihrig, *Atatürk in the Nazi Imagi-nation* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2014).

tik ve askerî destekçilere sahiptir. Ek olarak, 1920'lerin sonu, Weimar Almanya'sında "kriz" döneminin başlangıcını, Kemalist Türkiye'de de ideolojinin sertleştiği döneme işaret ettiği için uygun bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Bitiş noktası 1939 güzü ise İkinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği zamandır.

Bu çalışmada kullanılan ana kaynaklar, daha geleneksel arşiv kaynakları ve kişisel yazılarla birlikte dönemin askerî dergileridir. Pek çok Alman askerî kaynağı savaşta yok edildiği ve erken cumhuriyet askeriyesine ait Türk kaynakların çoğu ulaşılamaz olduğu için, bu dergiler silahlı güçlerin kendilerini, fikirlerini ve düşüncelerini nasıl sunduklarını araştırmak için mükemmel bir fırsat sunmaktadırlar. Günümüzde olduğu gibi o dönemde de, savunma basını askerî seçkinlerin arasına girmek isteyenlerin fikirlerini ifade ettikleri ve elit kadrolara özenen erkeklerin de bu fikirleri öğrendikleri yerd. Bugünün modern askeriyesinde dahi, genç subaylar yeni fikirler ve zamane bakış açılarını bu kaynaklardan öğrenirken, general veya amiral rütbesindekileri etkileyenler iddialarını aynı dergilerde dile getiriyorlar. Savunma basınındaki başyazılar ve makalelerin incelenmesi hangi meselelerin ve konuların zamanında acil olarak algılandığını ve bunlara ilişkin resmî tavrın ne olduğunu görme olanağı tanıyor. Dahası, bu platform emekli ve hizmetteki görevlileri bir araya getirirken, önceki görevlilerin deneyimleri ise paha biçilmezdir. Bu platform resmî olarak Versailles Antlaşması'nın kısıtlamalarından dolayı kurmay subayların olmadığı Weimar devrinde çok daha önemlidir. Ek olarak, bu dergiler sıkça tartışılan konulara başka bir boyut kazandıran sivil uzman ya da bürokratların makalelerine de yer vermiştir.

Almanya örneği için kullanılan dergiler ise *Militär-Wochenblatt* (MW) ve *Deutsche Wehr*'dir (DW). Bu haftalık dergilerin incelenmesi seçkin subayların düşünme süreçlerine,

Almanya'yı kurtaracak doğru yol hakkında kendilerini ve okurlarını ikna girişimlerine yönelik bir bakış sunmaktadır. Bu dergiler resmî ve resmî olmayan görüşlerin bir karışımıyla birlikte, subay kadrolarının 1920'lerdeki fikirleri ve dünya görüşlerini yansıtmaktadır.³⁵ Dergiler teknik meseleler ve strateji, taktik ve donanım alanlarındaki sorunlarla birlikte, uluslararası ilişkiler, siyaset ve güncel meseleleri işlemiştir. Başka yerlerdeki benzerleri gibi, dergiler askerî ve sivil liderliğin ilgisini çekerken reklam ve üyelikle ordu dışından daha fazla okuyucu kazanmayı ummuştur. Benzer şekilde, ordunun kamusal söylemde nüfuzunu yükseltmesine ve kendi çıkarları için lobi faaliyeti yürütmesine katkı sunmuşlardır. Dergiler bir taraftan bakanlık menseli kurum içi yayınlar olmaları nedeniyle ortaya çıkan potansiyel dezavantajları taşıırken, diğer taraftan subay kadrolarının ruhsal durumunun değerlendirilmesi ve takip etmeleri gereken yöne dair ipuçları elde etmeleri konusunda yararlı olmuşlardır. Böylelikle, dergiler hükümet ve toplumdan memnun olmayan çevreler için hem bir rüzgârgülü hem de nasihat kaynağı olabilmişlerdir. Bu iki dergi, iki savaş arası dönemdeki Almanya'nın en önemli savunma bağlantılı yayınlarıdır. MW imparatorluk devrine kadar giden seçkin bir tarihe sahipken, DW eski *Deutsche Offiziersblatt*'in yenilenmiş ve modernize edilmiş halidir. MW bir şekilde dili konusunda daha dikkatli iken; savaş sonrası Almanya'nın *raison d'État*'sını (devlet çıkarımı) yansıtmaya girişiminde olan "resmî" bir yayın havasına sahiptir. DW, diğer taraftan, sık sık eğilimleri çok daha açık biçimde sağa kayan ve bazen açıkça cumhuriyet karşıtı olan genç subaylara bir platform sunmuştur. DW ulusla-

35 Askerî dergilerin iki savaş arası dönemde Alman siyasetindeki yeri şurada tartışılmıştır, Markus Pöhlmann, "Von Versailles nach Armageddon: Totalisierungserfahrung und Kriegserwartung in deutschen Militärzeitschriften", Stig Förster, (der.), *An der Schwelle zum Totalenkrieg: Die militärische Debatte über den Krieg der Zukunft 1919-1939* (Paderborn: Schöningh, 2002), s. 323-391.

rarası ilişkiler ve yurtiçi siyasi meselelere ilişkin tartışmalara daha fazla yer verme konusunda da ısrarcı davranmıştır.³⁶ Her iki dergi de sivillerle birlikte emekli ve görevdeki askerleri yazarları arasında görmüştür. Ara ara bir bürokrat ya da akademisyen biraz renk ve biraz da güvenilirlik katmaktadır. Dergilerin okur sayısını tahmin etmek güç; abonelik gönüüllü okurluğun her zaman işareti olmuyor.³⁷ Nihayetinde, her iki dergi de okuyucularını daha fazla abone getirmeleri ve askeriye dışında kurumsal bağlantılar bulmaları için teşvik etmiştir. Bununla birlikte, ilgileri olağan askerî ilgilerin ötesine gittiği için ve güçlü bir kültürel ve siyasi egemen düzen eleştirisine temel sağlayan yüksek ve inatçı tonlarından dolayı bu dergiler, Weimar devrindeki memnuniyetsizliğin kaynakları olarak yakından incelenmeyi hak etmektedirler. Teknik askerî meselelerden tarihe, jeostratejiden kültürel ara konulara, dergilerin eklektik içerikleri Alman subayların zihinsel evrenine eşsiz bir bakışa izin vermektedir, özellikle cumhuriyet son evresine girerken.

Türkiye tarafı için çalışma, dönemin ana askerî dergisi aylık *Askerî Mecmua'yı* (*AsMe*) kullanmıştır. Hem Alman hem de Türk dergiler teknik ve stratejik sorunlara sayfalarını ayırmışlardır; daha önemlisi sosyal ve ekonomik meselelerle de ilgilenirken diplomatik ve siyasi konuları tartışmışlardır (Alman savunma basınında daha fazla olmak üzere). Böylece, askerî kurumların üyelerine meslekleri ve daha fazlasına ilişkin düşüncelerini açığa vurabilecekleri münasip bir yer sunmuşlardır.

Siyaset ve diplomasi hakkında iki savaş arası dönemde askeriyenin tutumu, teknolojinin doğası ve kullanımları ve

36 Bu dergilerin gelişimi için bkz. Pöhlmann, "Von Versailles nach Armageddon", s. 327-328.

37 Weimar siyasetinin radikalleşmesinde basının rolü şurada incelenmiştir, Bernhard Fulda, *Press and Politics in the Weimar Republic* (New York: Oxford University Press, 2009).

bununla bağlantılı olarak modernite üzerine tartışmadan ayrılabilir. Alman dergileri için, modernite ve otoriterlik arasındaki bağlantı, bir seçenek yaratma veya “tutucu modernizm” popüler konulardır.³⁸ 20. yüzyılın ilk yarısında “dik-tatörler devrinde” teknoloji söylemine vurgu, bu tartışmayı genişletmiş ve karşılaştırmalı bir boyut katmıştır.³⁹ Birinci Dünya Savaşı sonrası subay kadrolarının teknolojiyle kararsız ilişkisi ve teknolojiyi yakalamak ya da onsuz ayakta kalmak arasındaki mücadele, savunma alanında tekrar eden temalar olmuş ve dönemin askerî düşünme biçimini aydınlatmıştır.

Son dönemde bu alan üzerine yapılan bilimsel çalışmalar çok daha incelikli bir yaklaşım getirmiştir. Önemli iddialardan biri Weimar devri modernistlerinin Nazilere kıyasla daha teknoloji yönelimli olduklarına dairdir. Ernst Jünger gibi “askerce milliyetçilik” (*soldierly nationalism*) ulusal hedeflere ulaşabilmek için teknolojiyi benimsemenin gerekliliğini kabul etmiştir. Fakat Jünger ve diğerleri topyekûn teknolojik sistemlerde ısrar etseler de, Nazi teorisyenlerinin çoğu teknolojiden yoksun üstün zekâlı bireylerin doğru ideoloji altında azimli olacaklarını iddia etmişlerdir.⁴⁰ Buna uygun olarak, “savaşın modern yüzünü 1914’ün ‘harika rüyası’na bütünleştirme çabası [Jünger]’i sonunda topyekûn savaşı sevmeye zorlamıştır.”⁴¹ Teknolojinin doğasına ilişkin bu tutum Alman savunma basınına katkıda bulunan subaylar arasında yaygındır ve yenilik ve teknolojik değişim konusunda-

38 Jeffrey Herf, *Reactionary Modernism: Technology, Culture, and Politics in Weimar and the Third Reich* (Cambridge: Cambridge University Press, 1984).

39 Bu yaklaşımın bir sonucu için bkz. Wolfgang Emmerich ve Carl Wege (der.), *Der Technikdiskurs in der Hitler-Stalin Ära* (Stuttgart: Metzler, 1995).

40 Thomas Rohkrämer, “Antimodernism, Reactionary Modernism and National Socialism: Technocratic Tendencies in Germany, 1890-1945”, *Contemporary European History* 8 (1999): 29-50.

41 Rohkrämer, “Strangelove, or How Ernst Jünger Learned to Love Total War”, *Chickering and Förster*, (der.), *Shadows of Total War*, s. 183.

ki daha eski, daha aristokratik anlayıştan uzaklaşmaya işaret etmektedir. Bu iki tutum arasındaki gerginlik Türk savunma basımında da görülebilmektedir: yaklaşan uluslararası çatışma arifesinde yeterli teknolojiyen yoksunluk Türk yazarları, askerî planlamada, maddi olmayan, psikolojik etkenlerin altını çizmeye yönlendirmiştir. Almanya örneğinde, Versailles'da ülkenin askerî kapasitesine konan kısıtlardan kaynaklanan sinir bozukluğu teknolojik yeniliklerin benimsenmesi hususunda daha agresif bir yaklaşımı teşvik etmiş ve "teknoloji ulusal direnişin ruhunu sembolize etmiştir."⁴²

Bu tutumlara ve gelişmelere dayanarak bu çalışma üç ana temanın üstünü açmaktadır: topyekûn savaş devrinde yabancı düşmanlara karşı savunmasızlık korkusu; subay kadrolarının bir kurum olarak uluslaşmadaki rolüne ve "ulusun okulu" olarak ordunun rolüne sıkça yapılan vurgu; ve ulusun birliği adına dâhili düşmanları bulma ve onlara karşı mücadele etmeye yönelik teşvik. İki savaş arası askerî kültürden ortaya çıkan şey içine kapanık belirsizliğin, eski kurumların Yeni Dünya'yı benimseme çabasının ve değişimi kabul etmemek için verilen sıkı mücadelenin bir resmidir. İki savaş arası devrin Alman ve Türk subay kadroları 20. yüzyılın topyekûn savaş stratejisi ve taktiklerine geçiş yapmakta, fakat parlamento, demokrasi ve cumhuriyetçilik hususlarında görüşlerinin çoğu düşmanca ve bir önceki devre takılı halde kalmaktadır. Alman örneğinde, cumhuriyetçiliğe bu düşmanlık Kasım 1918'deki savaş çabasının dağılması ile yeni cumhuriyetin ortaya çıkmasını ilişkilendirmelerine dayanmaktadır. Diğer taraftan Türkiye örneğinde, subay kadroları yeni ulus-devletin ve onun cumhuriyetinin koruyucusu rolünü üstlenmektedir, fakat bu devlet "cumhuriyet" kavramının anlamını bozan bir tek parti sistemidir.

42 Bernhard Rieger, *Technology and the Culture of Modernity in Britain and Germany, 1890-1945* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), s. 279.